

HISTORIENS VINGSLAG

Red. Arne Johansson Kerstin Åhström

Julförsäljning

Sockenstugan i Liden

6-9 december

Dagligen 11-18 (söndag 13-17)

Lokala hantverkare med trä och näverslöjd, stickat,
Virkat, lapptäcken, barnkläder, vävt.
Rolf Lidbergsaker och mycket mera.

Arr:
Lidens
Hembygdsförening

Café alla dagar.
VÄLKOMMEN!

LAPP-JOHN

-Mene du han som gick omkring och tiggde te julan????

Så kan ibland svaret bli när jag ställer frågan om de minns den länge lappen. För lång, det var han. Han ansågs vara Sveriges längsta lapp, c:a 185 cm lång. Lapp-John kallades han här i trakterna. Lapp-Jo sa man i Undersåker m.o. där han var född 1871, men han var kristnad till Jon Johansson. Släkten hade haft renar, men hårda vintrar och rovdjur hade decimerat, ja nästan utplånat hjorden. Lapp-John tog ströarbeten som renvaktare, hästletare och tidvis arbetade han på sågen i Ytterån.

Fiolist

Fiolspel var hans intresse. En morbror, Lapp-Anders-Larsa, hade varit elev till självaste Lapp-Nils. Och därifrån kom Johns låtar. Ibland gick han omkring med fiolen under kolten, och hade han inte den med sig och kom in i ett hem med fiol på väggen, då frågade han om han fick dra en melodi. Och oftast blev det en polska som än i **Lidens tidning**

Lapp-John titulerade sig "Lapp o Fiolist ä Fornnordiska Melodier". Detaljförstoring av gruppbild från spelmanstävling i Östersund 1908.

denna dag kallas Lapp-Jo-låten. Lapp-John gav sig ut på tiggerstråten, och han sålde också, åtminstone senare i livet, s.k. kråkriskvastar eller lappkvastar som han tillverkade under sommartiden.

Giftermål

Han gifte sig inom sitt stånd kan man säga: hustrun Kajsa var dotter till sockenlappen i Helgum. Hon var liten till växten, strängt religiös och lite sjuklig av sig, har man sagt mig.

De bosatte sig med tiden i en liten stuga på 16 m² i Norrledige, Graninge.

Lapp-John uppträdde på spelmanstävlingar och –stämmor i sin lappdräkt, spelade och jojkade. Han blev ett exotiskt inslag där han drog fram. Det kunde inbringa tidningsartiklar, några enkronor och kanske en pokal. Men tyvärr började han dyka upp berusad på sådana evenemang, och han stoppades i karriären. Han fick inte tillträde längre av arrangörerna, trots att han påpekade att han varit medlem i en godtemplarorden i ett halvår!

Boken

En andra karriär tog vid. Lapp-John var en mycket vidskeplig person och nu började han göra uppteckningar om gammal folketro under sina vandringar, och man kan följa hans tiggerresor genom att ta del av hans uppgiftslämnare: P. Höglund, Holm, Erik Gerdin, Järkvissle, Edvard Svedberg, Boda såg o.s.v. När han besökte Järkvissle bodde han oftast hos Helmins.

År 1917 utkom hans bok i 200 ex. ”Signerier och Besvärjelser”. För att få den utgiven måste varenda bok vara såld före tryckningen. Och jag vill lova att Lapp-John hade prominenta läsare av sin skrift, eller vad sägs om: Den tidens folklivsforskare som professorerna von Sydow och Montelius, konstnärerna Anders Zorn

och Carl Larsson, och tro mig eller inte, ärkebiskop Nathan Söderblom köpte Lapp-Johns bok. Men Lapp-John blev inte rik på sin utgåva. Den inbringade honom Kr 20:— (efter flera påstötningar).

Lapp-John i ett utsnitt av Carl Larssons "Frukost i det gröna" 1910-13. Olja på duk. Tavlans format 193 cm x 408 cm. Carl Larsson 1853-1919.

Carl Larssons målning

Att Carl Larsson fanns med bland köparna, det överraskar inte. För hör här! Sommaren 1910 höll den kände konstnären på med en tavla i monumentalformat c:a 4 x 2 m som han kallade "Frukost i det gröna". Där fanns hans familj ute i det gröna bland vita björkstammar spisande sin medhavda frukost. Men det fattades ett blickfång, tyckte Carl. Då, en dag när han kom roende från Bullerholmen (där han målade) till sitt hem i lilla Hyttnäs,

stod det en lapp i sina vackra kläder i trädgården. Jo, just precis. Det var Lapp-John. ”Lappen stod där som på beställning”, sade Larsson. Följden blev att Lapp-John, fattiglappen, hamnade på en berömd tavla som ställts ut på många ställen i Europa och även i Amerika. När den var klar 1913 var den till salu för 210.000:—. Men då gick Lapp-John och tiggde igen. Idag hänger tavlan i Norrköpings Konstmuseum.

Omslagssidan till Lapp-Johns bok från 1917
– Signerier och Besvärjelser.

Med liten kälke

Vintertid gick Lapp-John och drog på en liten kälke med en liten skinsäck på som innehöll vad han tiggat ihop. Det kunde vara en köttbit, några brödkakor och en smörklimp. Han hade en otroligt svart och smutsig tygtrasa som han lade ner gåvorna i. Tala om bakteriehard. Men han blev 89 år gammal! Och fick han inget så talade han om det på andra ställen, att den gård han gått tomhänt ifrån skulle det inte gå bra för....

Svartkonst

Men tillbaka till hans bok. I den får vi lära oss allehanda saker vi behöver kunna i vardagslivet. Visserligen står det på omslaget att det handlar om svartkonst från Lappland. Men det stämmer inte. Det mesta kommer från våra trakter. En ramsa efter Erik Gerdin kunde man ta till för att stoppa blodflödet i ett sår på människor och djur:

”Stanna och slåtna människors (kreaturens) blod;
stillstå inom de tre heliga namn Gud Fader Son och den helige ande.
Läs tre gånger ”Fader vår” och ”välsignelsen” tre gånger.”

En mycket praktisk formel att använda sig i händelse av getingstick:

”Geting, geting, spik,
vid Satan är du lik;
Stick i stock och sten,
Men ej i kött och ben;
Stick i hage men ej i mage.
Stick i helvete.
(Spotta tre gånger).

Rovdjursplågan

Lapp-John beskriver också rovdjursplågan i Liden och hur den bemästrades genom att lappmannen Kristoffer Kristoffersson från Graninge anlätades. Han kunde stämma bort björn och varg. Och jag citerar ur Lapp-Johns bok:

”Så blev han beordrad att visa bort björnar från Vestaná och Korsåmoskogarna, eftersom det på den tiden fanns gott om björnar, vilka gjorde stora förödelser i skogarna. Det var som om björnarna hemställts över Indals och Lidens skogar i Medelpad 1856-1870. Ej mindre än 27 kor och femtio getter blevo nedgjorda inom Högländ, Vestaná,

Korsåmoarnas och Bodasågs skogar sommarren 1867. Man anlidade därför Kristoffersson. Då han skulle fullgöra sitt uppdrag, hade han med sig en aderton års pojke, som skulle följa honom till de högsta bergen inom byarnas område. När Kristoffersson kom till det första höga berget, skrek han så högt han kunde ur läsningsen nr 1 "Stämman rovdjur", d.v.s.

"Så långt som detta ljud höres, så långt skall ulv och björna-hamn vika genom Treenighetens namn. Gud Fader, Son och den Helige Ande".

Lapp-John fortsätter: "Gossen som följde honom, blev hemsk till mods och höll flera gånger på att förlora sansen. Men efter den dagen har varken björn eller varg gästade dessa trakter".

Så skrevs alltså år 1917. Det kanske inte stämmer idag att rovdjur inte visat sig....

Amuletter

Han kommer också in på ämnet amuletter d.v.s. föremål som skulle skydda ägare mot skada, farlighet och allt ont:

"Säkraste skyddsamuletten är dock, om man köper vänstra nyckelbenet av liket av en åldrig man och det skall göras en torsdagsnatt i nedan".

Kommentarer är väl överflödiga.

Tiggavandring med Kajsa

Så gick John, ibland med sin hustru Kajsa,

och tiggde: märk väl med myndigheternas goda minne. På kvällen tog de in i någon gård, och fanns det instrument och spelmän i huset – då var lyckan fullständig. Som betalning för övernattningen kunde de lämna en egentillverkad kvast. John öppnade den förutnämnda tygtrasan och tog fram dagens "skörd". Sedan fördelade han matvarorna mellan hustrun och sig själv. Han hade husbondsväldet! Men det sägs att det rådde ett mycket kärleksfullt förhållande mellan paret. De var skrivna i Norrleding mellan åren 1935-1953. De var barnlösa. Först dog då Kajsa. Och John dog 1960, han hade då flyttat till ett samiskt ålderdomshem i Undersåker.

Personligt minne

Jag har själv ett personligt minne av denne man, och det måste vara ifrån något av krigsåren 1942-1943, för efter kriget sägs det att hans tiggarfärder avtog allt mer. Alltnog, min mor hade hört talas om att lappen var på gång, för hon hade ställt i ordning ett litet paket (vad det innehöll vet jag inte) som han fick och stoppade ner i sin skinnsäck, och så försvann han. Han var inte inne i vårt kök på Högåsen mer än en minut.

Kanske gjorde min mor, Greta, detta för att han inte skulle bli stannandes så länge. Det gick rykten om hans trollkunnighet och dåliga hygien....

Sören Nilsson

Lidens
Hembygdsförening

Grundad 1956

Lidenvägen 51, 860 41 Liden, 0692 - 100 27

www.lidenbygden.com

tidning@lidenbygden.com